

Julian Lewański

Prace bibliograficzne w dziedzinie dramatu staropolskiego

Biuletyn Polonistyczny 3/7, 5-7

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

I. I N S T Y T U T   B A D A Ń   L I T E R A C K I C H   P A N

PRACE BIBLIOGRAFICZNE W DZIEDZINIE DRAMATU STAROPOISKIEGO

W Pracowni Bibliografii Staropolskiej i Dziale Literatury Staropolskiej IBL opracowuje się obecnie pod kierunkiem adiunkta Władysława Korotaja materiały do dziejów dramatu od wieków średnich do r.1765. Wyodrębnienie jednego gatunku literackiego, mianowicie piśmiennictwa dramatycznego jako odrębnego programu roboczego, ma swoje praktyczne i teoretyczne uzasadnienie. Przedmiotem tej bibliografii są nie tylko druki ale i rękopisy, zbieracza zajmują oprócz zachowanych tekstów także i wiadomości o tekstach zaginionych a nawet - co przekracza już przyjęte na ogół zwyczaje - wiadomości o tekstach wygłoszonych czyli zarówno programy teatralne jak i same tylko notatki o odbytym przedstawieniu. Wynika to z założenia, że ważna dla nas będzie oprócz właściwego kwalifikatora gatunkowego literatury dramatycznej, to jest formy dialogowej, cecha wykraczająca już poza problematykę piśmiennictwa - jest nią "teatralność" czyli przeznaczenie tekstu do wygłoszenia przez ukostiumowane osoby przed publicznością. Oczywiście, przeznaczenie to może być udokumentowane, domniemane albo zamierzone tylko. Pierwotnym zamiarem bibliografii było objęcie także wszelkich tekstów dialogowanych, np. politycznych, satyrycznych, aby zgromadzić możliwie kompletny materiał do badań teoretycznych nad całą literaturą dialogowaną. W czasie pracy okazało się, że ten rodzaj piśmiennictwa warto tylko zasignalizować a głównym punktem uwagi uczynić dialog przeznaczony do realizacji scenicznej.

Przedmiotem bibliografii są teksty dialogowane aż po rok 1765. Od tej daty, niewątpliwie umownej, wzbogaciły się różne formy dokumentacji, można więc już powierzyć opracowanie materiałów do dziejów dramatu różnym dyscyplinom.

Zasięg terytorialny bibliografii - to ziemie historycznie polskie, więc opisuje się materiały w przybliżeniu w takim zasięgu, jaki dla druków określił Estreicher.

Bazą materiałową są oprócz zbiorów starodruków w równej mierze zbiory rękopisów, następnie archiwalia szkół i zgromadzeń

zakonnych, które posiadały teatry szkolne, pamiętniki i zapiski, zwłaszcza opisy uroczystości dworskich. Wśród starszych druków szczególnie obfite materiały zdobyć można w postaci szkolnych programów teatralnych. Te, jako druki ulotne, zarejestrowane dotąd były tylko w części a w bibliotekach prowincjonalnych spotkać je można w postaci całych zbiorów.

Podstawą bibliografii są kwerendy wykonywane zarówno w większych bibliotekach jak i w mniejszych prowincjonalnych zbiorach. Księgozbiory seminariów duchownych, klasztorów, biblioteki kapituł są wdzięcznym terenem poszukiwań mimo trudności w dotarciu do nich i małej przejrzystości zbiorów. Kontroluje się tam zarówno druki w poszukiwaniu programów scen kolegialnych jak i rękopisy liturgiczne z racji poszukiwań rozmaitych wersji dramatów liturgicznych w wiekach średnich. Sporą liczbę programów dostarczyły biblioteki seminaryjne we Włocławku, Sandomierzu, dawny zbiór z Chełma Lubelskiego; cenne materiały liturgiczne znalazły się w Kielcach, Krakowie, Olsztynie, Częstochowie. Poważne wyniki dało skontrolowanie zasobów rękopiśmiennych niektórych bibliotek zagranicznych, w Związku Radzieckim, Czechosłowacji, Francji, uzupełniając nasz stan posiadania o nieznane dotąd kodeksy scen zakonnych, kilka sztuk misteryjnych, nieco komedii z wieku XVIII.

Czynności bibliograficzne w wielu wypadkach poprzedzone być musiały sporządzeniem odpisów lub mikrofilmów bądź to notatek, bądź całych tekstów, co jest regułą, gdy chodzi o programy teatralne, druki unikatowe i druki trudno dostępne. W ten sposób zabiegi około zorganizowania podstawy materiałowej dla prac bibliograficznych dały jako rezultat wtórny poważną kolekcję tekstów liczącą obecnie około 15 000 stron.

Najbardziej dotkliwą luką w zamierzonym maksymalnym przecięż profilu poszukiwań jest fragmentaryczne tylko wykorzystanie publikacji o charakterze regionalnym oraz prasy codziennej i tygodniowej prowincjonalnej, która mogła zaświadczyć pewne interesujące fakty; podobnie stosunkowo mało wiemy o spektaklach w kolegiach pijarskich i w licznych szkołach parafialnych. Informacje o tych ostatnich znaleźć by się dały w księgach rachunkowych miejskich i kościelnych; z systematycznych badań archiwalnych trzeba było niestety zrezygnować w imię ekonomii czasu.

Opis bibliograficzny wobec tak specjalnie sformułowanych założeń całej pracy uwzględnić musiał rozbudowane elementy opisu treści. Jednostką jest oczywiście tekst dramatyczny. Jeżeli został utrwalony drukiem, jego metryka zawiera bardzo dokładny opis typograficzny druku, rozróżnienie ewentualnych odmianek tekstu przy reedycjach etc; gdy mamy do czynienia z rękopisem, ta część metryki jest skrócona i ogranicza się do podania daty (lub daty przybliżonej) i objętości tekstu. Natomiast dokumenty wszelkich rodzajów - druki, rękopisy, programy, inne streszczenia - posiadają w metrykach możliwie obszerne informacje o sztuce: odnotowuje się jej budowę (podział na części, międzyakty, chóry, balety, pieśni), osoby występujące, miejsce akcji, krótko opisuje się przebieg wydarzeń. Przypuszcza się bowiem, że w ten sposób można będzie zidentyfikować sztuki w odniesieniu do oryginałów, z których zostały przetłumaczone lub przerobione, zidentyfikować programy ze sztukami znanymi z innych literatur oraz ustalić mapę i chronologię wędrówek rozmaitych tekstów. Notuje się także nazwiska aktorów, daty wystawień - więc fakty należące już wyraźnie do historii teatru. Wreszcie wylicza się opracowania naukowe o sztuce - zresztą jak wiadomo na naszym terenie dotąd bardzo skąpe. Dodatkowym argumentem przemawiającym za tak szczegółowym opisem treści była oszczędność, jeśli chodzi o utrwalenie programów teatralnych. Jest przecież mało prawdopodobne, aby doczekały się one przedruku, celowe więc było ujęcie w bibliografii ich rzeczywiście znaczących elementów.

Prace zbierackie można uważać w zasadzie już za ukończone i przystępuje się obecnie do pierwszych redakcji haseł bardziej złożonych. Zgromadzonym już dorobkiem owej tak zróżnicowanej pracy źródłowej jest szereg nowych konstatacji bibliotecznych, określenie stosunków liczbowych między poszczególnymi grupami tekstów, wreszcie w sensie materialnym - zgromadzenie wielkiej kartoteki i niemal kompletnego zasobu tekstów staropolskiej dramaturgii.

oprac. Julian Lewański
adiunkt Instytutu Badań Literackich